

О ПРОМЕНИ ДВОСЛОЖНИХ ХИПОКОРИСТИЧНИХ ИМЕНА МУШКОГ РОДА НА *-o/-a* И *-e* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду ћемо са морфолошког и прозодијског становишта анализирати двосложне хипокористике мушког рода са дугим акцентом на првом слогу који се у номинативу јединине завршавају наставком *-o/-a* или *-e*³, са посебним освртом на њихову промену у српском језику. Настојаћемо затим да испитамо у којој су мери парадигматска и акценатска обележја ових именица територијално условљена, тачније да утврдимо у којим се дијалектима и појединачним говорним типовима оне мењају по првој деklinационој врсти (као именице мушког рода на сугласник), а у којим областима добијају наставке именица треће врсте на *-a*. Осврнућемо се такође и на питање потенцијалне условљености парадигме неких двосложних антропонима на *-o* и *-e* и њиховог акцента.

Кључне речи: двосложни хипокористици, мушки род, наставци *-o/-a* и *-e*, деklinација, именице I и III врсте, српски језик.

0. Предмет, метод и циљеви истраживања

Предмет овог истраживања представљају двосложни хипокористици мушког рода са дугим акцентом на првом слогу који се у номинативу јединине завршавају наставком *-o/-a* или *-e*. Анализираћемо их са морфолошког и прозодијског становишта, полазећи од описа њихових парадигматских и акценатских обележја у нормативним граматикама српскога језика и језичким приручницима, као и од увида дијалектолога о овим образовањима у обимним синтетским студијама и радовима посвећеним појединачним гово-

¹ j.jovanovic85@gmail.com

² Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-136/2025-03/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

³ Наше истраживање неће обухватати промену личних имена и хипокористика на *-ko*, типа *Mârko* и *Vêlko/Vêlko*.

рима унутар једног дијалекатског типа, да бисмо се затим, кроз испитивање анкетом и анализу прикупљених података, посебно осврнули на актуелно стање и промену ових именица у савременом српском језику. Настојаћемо да утврдимо у којој су мери парадигматска и акценатска обележја испитиваних хипокоростика територијално условљена, тачније да покажемо у којим се дијалектима и појединачним говорним типовима она мењају по првој деklinационој врсти (као именице мушког рода на сугласник), а у којим областима добијају наставке именица треће врсте на *-a*, те колико је та граница у савременом језику стабилна и поуздано одредива. Осврнућемо се притом и на питање потенцијалне условљености парадигме неких двосложних хипокористичних имена на *-o* и *-e* и њиховог акцента.

1. О хипокористцима мушког рода на *-o/-a* и *-e* у граматицама и језичким приручницима

Захваљујући дивергентности у погледу парадигматских и акценатских карактеристика, двосложни хипокористици мушког рода на *-a/-o* и *-e* са дугоузлазним (ређе дугосилазним) акцентом на 1. слогу (типови *Péro/Péra*, *Mîle/Mîle*) већ дуго привлаче пажњу бројних лингвиста. У нормативним граматицама и језичким приручницима углавном се разматрају морфолошке специфичности ове групе речи у српском језику, при чему се указује на условљеност њихове деklinације дијалекатским типом, као и на акценат својствен овим образовањима. Говорећи о деklinацији именица мушког рода, Т. Маретић посебно посвећује пажњу именицама које се завршавају вокалима *-o* и *-e* и напомиње да се „mnoga ovakova imena i druge riječi [...] u istočnom govoru drže deklinacije imenica ženskoga roda, npr. Mjesto *Duro*, *Jovo*, *proto*, *ujo* govore istočnjaci u nom. *Dura*, *Jova*, *protа*, *uja*, u gen. *Dure*, u dat. *Jovi* itd.” (MARETIĆ 1963: 139).

И М. Стевановић (1986: 190), у делу граматице посвећеном подели именица према врстама промене, сврстава именице мушког рода на *-o* или *-e* међу именице које се мењају по првој деklinационој врсти и каже да се оне међу собом разликују по броју слогова и акценту. Аутор затим напомиње да именице овог типа које су двосложне и имају дугоузлазни акценат, поред завршетка осталих именица мушког рода, у зависним падежима могу имати и завршетке именица женског рода III деklinационе врсте – дакле, поред *Péro*, *Péra*, *Péru* налазимо и *Péra*, *Pére*, *Péri*. Стевановић каже да промену именица овог типа искључиво по првој врсти имају источнохерцеговачки и ијекавски говори у сливу реке Дрине, а такву је промену имао и језик Вуковог времена док на западу знају искључиво за њихову промену по трећој врсти⁴ (Ibid., 190).

⁴ Стевановић напомиње да се испрва књижевном сматрала само промена именица м. р. на *-o* и *-e* по првој врсти, но да су многи југословенски културни радници (пре свега из Хрватске, али и Срби из западних области) уносили из својих локалних говора у књижевни језик облике

Разматрајући појединачно падежне облике именица прве деклинационе врсте, Стевановић (1986: 198–199) указује на парадигматске специфичности хипокористика мушког рода на -e и разликује два модела: 1. двосложна властита имена са дугоузлазним акцентом, типа *Ráde, Máte, Vúle, Míle*, која се мењају као именице мушког рода на сугласник и 2. двосложна властита имена са дугосилазним акцентом, која су махом карактеристична за екавске говоре и по обрасцу промене налик су именицама друге врсте, тј. заједничким хипокористичима средњег рода на -e типа *дете*. У њиховој парадигми се испред наставка за облик јавља проширење /t/ (*Дúле – Дúлета, Вúле – Вúлета, Мíле – Мíлета, Цíле – Цíлета*), а разлика постоји само у акценту (*Дúле – Дúлета* према *déte – dèteta*). Стевановић напомиње да су „ови хипокористичи са том променом у употреби и на западу, али да „у говорима ијекавским најуже основице књижевног језика ијекавског изговора, у источнохерцеговачким и у говорима слива реке Дрине, па и у суседним екавским говорима” (Ibid., 198–199), они имају обележја прве деклинационе врсте.⁵

Исто тако, Љ. Поповић и Ж. Станојчић, коментаришући образац промене именица м. рода, у граматици за средњу школу напомињу да „именице са дугоузлазним акцентом номинатива једнине типа *Péro, Ѐво, стрíко* имају, зависно од подручја са којег долазе, две деклинације – по I и по III Стевановићевој врсти, па њихов акузатив може гласити и [видим] *Péra, Ѐва, стрíка*, и [видим] *Péру, Ѐву, стрíку*” (Станојчић–Поповић 2008: 81). Затим, И. Клајн (2004: 123–124) у *Српском језичком приручнику* истиче да двосложна имена одмила на -o с дугоузлазним нагласком, као *Péro, Мíшо, Ѐво, Јóзо, Вláдо, Тóмо* имају двојаку промену, па се у јужним (углавном црногорским и неким источнохерцеговачким) говорима мењају као именице мушког рода (од *Péra*; говорим *Péру*; присвојни придев *Péров*), а у западним као именице на -a (од *Pérē*, говорим *Péri*, видим *Péру*, присвојни придев *Péрин*). Промену по III деклинационој врсти, како наводи Клајн, ова имена имају и у источним крајевима, али се ту и у номинативу завршавају на -a (*Péra, Мíша, Ѐва*).⁶

III деклинационе врсте. Тако је временом, објашњава даље аутор, и промена двосложних именица мушког рода на -o и -e по III врсти прихваћена као део књижевног стандарда (Стевановић 1986: 190). Занимљиво је да Стевановић овде уопште не помиње чињеницу да је и у већем делу Војводине и централне Србије такође уобичајенија промена именица м. р. на -o и -e по трећој врсти, што је по свој прилици утицало на ширење и прихватање овог обрасца у књижевном језику.

⁵ Стевановић (1986: 199) констатује да чак и писци из крајева у којима се двосложни хипокористичи на -e употребљавају с променом по другој деклинационој врсти у својим делима избегавају ове облике, те закључује да се они „и поред све ширине њихове употребе, не могу сматрати облицима књижевног језика”.

⁶ Клајн напомиње да врста промене која ће се применити у конкретном случају зависи од тога којим је језичким изразом (варијантом) писан текст, али нарочито кад је реч о познатим личностима – и од тога којем језичком изразу припада носилац имена (Клајн и др.: 124).

Разматрајући парадигме именица у српском језику, П. Пипер (2009: 417–441) наводи шеснаест главних типова именица које имају промену по првој деklinацији, међу којима се као посебан тип издвајају имена типа *Миле*. Овај деklinациони тип карактеристичан је због тога што именице из ове групе немају облике за множину, а у зависним падежима једине долази до алтернације основе *-ø/-em* (Пипер 2009: 422). Насупрот Стевановићу, овај аутор напомиње да је за именице типа *Миле* уобичајен у српском језику образац *Миле – Милета – Милету – Милета – Миле – Милетом – Милету*, „поред ређег и регионалног” *Миле* или *Миле, Мила, Милу, Мила, Миле, Милџм, Милу* (Пипер 2009: 431).

2. О хипокористичима мушког рода на *-ø/-a* и *-e* у дијалектолошким истраживањима

Са циљем да испитамо у којој су мери парадигматска и акценатска обележја двосложних хипокористика мушког рода на *-ø/-a* и *-e* територијално условљена, као и да проверимо јесу ли запажања граматичара о овим типовима промене у складу са стањем на терену, консултовали смо и различите радове из области дијалектологије – како обимне синтетске студије, тако и радове о појединачним говорима унутар једног дијалекатског типа. Притом смо се усредсредили пре свега на источнохерцеговачке и шумадијске говоре, са развијеним морфолошким и акценатским системом.

2.1. Аутори синтетичких дијалектолошких студија о српско(хрватско) м језику, П. Ивић (2001) и А. Пецо (1978), сматрају парадигму двосложних хипокористика мушког рода на *-a/-ø* једном од карактеристика на основу којих се штокавска територија условно може поделити на два дела, правцем север–југ. Тако П. Ивић (2001: 87) истиче да српски екавски говори на истоку махом знају за промену ових именица по III деklinационој врсти, при чему им је акценат по правилу дугоузлазни (нпр. *Пѐра– Пѐрѐ*). На западу је ситуација нешто сложенија: примера ради, на источнохерцеговачком говорном подручју, двосложна хипокористичка образовања мушког рода са дугоузлазним акцентом имају најчешће ном. јд. на *-ø* (*Ђуро*), али, како наводи Ивић, „у косим падежима нема сагласности између говора”, те у јужнијим и југоисточнијим крајевима имамо праву промену старих основа на *-ø* (ген. *Ђура*, дат. *Ђуру* итд.), а у осталим крајевима налазимо наставке именица на *-a*: ген. *Ђурѐ*, дат. *Ђури* итд.” (Ивић 2001: 181). У вези са овим именицама Ивић такође напомиње и то да на великој територији источнохерцеговачког говорног подручја паралелно са поменутим двама функционише и трећи тип, а то су двосложни хипокористици са краткоузлазним акцентом – *Пѐра*, ген. *Пѐре*, *Ника*, ген. *Нике*⁷ (Ibid., 181).

⁷ Облици овог типа и њихова промена нису били предмет нашег истраживања.

2.2. И у дијалектолошким студијама о појединачним говорним типовима аутори нас, између осталог, информишу о особеностима деклинације двосложних хипокористика мушког рода који се у номинативу завршавају суфиксима -o/-a или -e. На основу њихових истраживања, али и класификација које налазимо у радовима М. Станића, Б. Аранђеловић-Живковић (1981) и М. Николића (1988), сазнајемо да унутар ове две велике групе двосложних хипокористичних антропонима мушког рода функционише неколико подтипова, који се међусобно разликују према парадигматским и акценатским обележјима. Морфолошко-дијалектолошка испитивања поменутих аутора показују да међу образовањима која се у номинативу једине завршавају на -e постоји 4 подтипа: 1. парадигма⁸ *Ráde – Ráda – Rádu – Ráda – Ráde – Rádom (Rádem) – Rádu*; 2. парадигма⁹ *Ráde – Rádē – Rádu – Rádu – Rádo – Rádom – Rádu*; 3. парадигма¹⁰ *Ráde – Rádetá – Rádetu – Rádetá – Ráde – Rádetom – Rádetu*; 4. парадигма¹¹ *Ráde – Ráda – Rádu – Ráda – Ráde – Rádom – Rádu* (Станић 1976: 123, Аранђеловић-Живковић 1981: 192).

2.2.1. На основу информација којима располажемо захваљујући студијама о појединачним српским говорима, али и захваљујући истраживању које смо спровели путем анкете на територији Србије и Црне Горе,¹² можемо закључити да у српском језику постоји три типа промене двосложних хипокористика м. р. на -o/-a и то су: 1. хипокористици на -o у ном. јд. који

⁸ Према М. Станићу овај деклинациони тип забележио је још Вук и распрострањен је у југозападним крајевима српског говорног подручја, све до Златибора и Ужица. (Станић 1976: 123).

⁹ Овај тип хипокористика мушког рода се, како наводи М. Станић, сусреће по западној Босни и западној Херцеговини, а у деклинацији се сасвим поклапа са променом именица женског рода -a основе (Станић 1976: 124).

¹⁰ М. Станић истиче да је трећи тип промене распрострањен у источном делу српског говорног подручја и да ову парадигму треба сматрати књижевном, упркос томе што у науци дуго није било сагласности у погледу њене нормативности. М. Стевановић, на пример, напомиње да ове облике, упркос ширини њихове употребе, не би требало сматрати облицима књижевног језика (Стевановић 1986: 199), док им П. Пипер у својој класификацији деклинационих типова даје предност у односу на облике *Ráde – Ráda – Rádu* итд. (2009: 431).

¹¹ М. Станић први је указао на овај тип промене двосложних хипокористика м. р. на -e (Станић 1976: 123–124) и напоменуо да се ова парадигма облички подудара са првим типом *Ráde – Ráda*, а разликују се само акцентом: *Ráde* (1. тип) – *Ráde* (4. тип). Аутор информише да се четврти деклинациони тип хипокористика мушког рода на -e сусреће у западној Србији, у Бајиној Башти, Горњој Поцерини, средњем Подрињу, па све до Љига, Боговађе, до Космаја (Станић 1976: 124). И Б. Аранђеловић-Живковић у студији о ономастици космајског села Кораћице, потврђује присутност типа *Ráde – Ráda* у околини Космаја и напомиње да се по овој парадигми мењају хипокористици са дугосилазним акцентом типа *Мйле, Рале, Стане, Цале* и сл. (Аранђеловић-Живковић 1981: 192). Посебну пажњу деклинационом типу *Ráde – Ráda* посветио је М. Николић (в. о томе у Николић 1988).

¹² В. тачку 3 овог рада.

се мењају по првој деклинационој врсти: *Пéро – Пéра – Пéру – Пéра – Пéро – Пéром – Пéри*, карактеристична за југозападне крајеве Србије, уску област западне Шумадије, северозападну Црну Гору, источну Херцеговину и делове Босне; 2. хипокористици на *-а* у ном. јд. који се мењају по трећој деклинационој врсти: *Пéра – Пéрē – Пéри – Пéру – Пéро – Пéром – Пéри*; карактеристични су за Војводину, централну, источну и јужну Србију (тј. за оне делове говорног подручја на којима постоји развијен деклинациони систем) и 3. хипокористици на *-о* у ном. јд. који у парадигми добијају наставке треће деклинационе врсте: *Пéро – Пéрē – Пéри – Пéру – Пéро – Пéром – Пéри*; карактеристични су нпр. за Мачвански округ, Поцерину (Шабац, Лозница), али налазимо их и у одговорима испитаника из оних говорних подручја за која је иначе уобичајен 2. деклинациони тип.

2.2.2. Студије о говорима који имају развијен деклинациони систем, објављене у досадашњим публикацијама *Српског дијалектолошког зборника*, пружају, између осталог, увид у облик и парадигму двосложних хипокористика мушког рода на *-е* у тим говорима. Уочавамо да су на српском говорном подручју углавном присутна два од четири Станићева подтипа парадигме ових именица – 1. и 3. подтип, док се за остале парадигме може рећи да су на маргинама нашег морфолошког система. За посматране хипокористике карактеристични су дуги акценти, при чему је код облика на *-о/-а* доминантан дугоузлазни, док је облицима на *-е*, у зависности од територије својствен и дугоузлазни и дугосилазни, уз напомену да би акценат номинатива могао бити значајан фактор који утиче на тип промене. Примећујемо, наиме, како је уобичајеније да се облици на *-е* са дугосилазним акцентом на 1. слогу мењају као именице средњег рода на *-е* типа *дéте* (3. Станићев тип *Рáде – Рáдета*) него да добију наставке прве деклинационе врсте (4. Станићев тип *Рáде – Рáда*). С друге стране, дугоузлазни акценат на првом слогу обично претпоставља да ће се именица мењати по првој деклинационој врсти (1. Станићев тип *Рáде – Рáда*).

У овом делу рада даћемо и кратак преглед стања у дијалектима, које је посведочено у прегледаним студијама:

1. Типови *Пéро – Пéра* и *Рáде – Рáда* са присвојним придевима *Пéров* и *Рáдов* карактеристични су за говор Драгачева¹³ (Ђукановић 1995), говор

¹³ Како информише П. Ђукановић, једини изузетак у овом говору чине неке именице које су се, захваљујући утицају екавског стандарда, приклониле трећој деклинационој врсти. Тако налазимо: *о Свѣтоме Сáви, свѣтѣ Сáва, од Свѣтѣг Сáве; у предузећу Мићѣ Мáтовића*. Исто тако, наводи аутор, у Драгачеву постоји топоним *Муѣн бријег*, чији су назив динарски досељеници по свој прилици затекли на овом простору (Ђукановић 1995: 129). Као прилично распрострањене у овој зони Ђукановић наводи и хипокористике типа *Брáле, Бúде, Вúле, Дóле, Ду́ле, Лáле, Мíле, Рáде, Рíле, Тáле, Цвѣле, Цíле* и закључује да промене типа *Јóво – Јóва* и *Вúле – Вúла*, као и придевске форме *Јóвов, Рáдов* указују на то да су овај модел наметнули динарски досељеници.

србијанског Полимља¹⁴ (Николић М. 1991), тзв. „ерске” области централне Шумадије¹⁵ (Реметић 1985), говоре источне Херцеговине¹⁶ (Вушовић 1927, Пецо 1964), затим за северозападне црногорске говоре херцеговачког типа, нпр. говор Пиве и Дробњака¹⁷ (Вуковић 1938/39: 53) и ускочки говор¹⁸ (Станић 1974; Станић 1977), као и за неке старе штокавске зет-

¹⁴ М. Николић бележи да се двосложни хипокористици у Полимљу јављају у три основна морфолошка лика: а) тип на -о: *Весо*, ген. *Веса*, дат. *Весу* итд., са присвојним придевом *Весов*, за који аутор даје бројне потврде: нпр. *Ацо*, *Бајо*, *Баџо*, *Божо*, *Вельо*, *Власто*, *Војо*, *Гавро*, *Драго*, *Ђоко*, *Јевто*, *Јово*, *Мико*, *Мишо*, *Неђо*, *Нешо*, *Пиро*, *Ристо*, *Саво*, *Слобо*, *Спасо*, *Срето*, *Шћено* итд. (Николић М. 1991: 341–342); б) тип на -е: *Владе*, ген./ак. *Влада*, дат. *Владу* итд., са присвојним придевом *Владов*, код Николића нпр.: *Боре*, *Буде*, *Веле*, *Вуле*, *Дуле*, *Ђоле*, *Лале*, *Љубе*, *Миле*, *Раде*, *Рале* итд.; в) тип *Сџа* – *Сџе* – *Сџи* који, по ауторовим речима, „не припада овој именичкој врсти” (Николић М. 1991: 341).

¹⁵ Испитујући говоре централне Шумадије, С. Реметић је утврдио да у јужном делу ове територије (област око Груже, Горњи Милановац, Гоч, Жича) именице и хипокористици типа *Јово*, *Пиро* готово доследно имају -о у ном. јд. и промену именица -о основе (РЕМЕТИЋ 1985: 233–236). Код Реметића налазимо бројне потврде, нпр.: *Божо*, *до Божја*, *Боро*, *Брко*, *Васо*, *зови Вельа*, *од Вельа*, *у Воја Аниччића кући*, *од Ђока*, *Ђуру Пејовићу*, *за Жика*, *код Љуба*, *Мијо*, *Ницо*, *Пиро*, *код Чёда*; истој деклинационој схеми припадају и присвојни придеви: *Божово*, *Бркова ћер*, *Васова крава*, *Вельова деца*, *Војова жёна*, *са Ђоковим синдвцом*, *Жикови*, *код Милована Ђцовог*, *Пантова мајка*, *Савов*, *Мијашло Стёвов*, *Томова прија*, *Гёздена Чёдовог* (РЕМЕТИЋ 1985: 235). Још раније је И. Стевовић, испитујући шумадијски говор у Гружи, истакао да су двосложни хипокористици на -а са дугоузлазним акцентом на 1. слогу и њихова промена по обрасцу именица ж. р. – преузети у овој области из књижевног језика, нпр. *код доктор-Спире*, *тужи ме поп-Диши*, *деда-Симу нисам видео* (СТЕВОВИЋ 1969: 458–459), а „аутентичан лик њихов за овај говор је: *Анто*, *Божо*, *Васо*, *Ђоко*, *Јово*, *Љубо*, *Рајо*, *Симо*” и парадигма је у том случају *Анто* – *Анта*, *Васо* – *Васа* итд. (Ibid., 508–509).

¹⁶ У студији о говору источне Херцеговине Д. Вушовић наводи да се хипокористичне именице м. р. у номинативу обично завршавају на -о: *Ђуро*, *Їво*, *Пиро*, *Јово* итд., „остајући кроз све падеже по мушкој промени: *Ђура*, *Ђуру* итд.”, а заступљен је и тип двосложних хипокористичних именица на -ле: *Лале* – *Лџџар*; *Миле* – *Милутин* (Вушовић 1927: 35). И А. Пецо истиче промену хипокористика мушког рода на -о и -е као једну од особина која разликује говор источне Херцеговине од централнохерцеговачке зоне и наводи да се у овом говору именице типа *Јово*, *Мујо*, *Раде* мењају по типу именице *Марко*. Ипак, напомиње да се у пограничним местима према централној Херцеговини поред промене по типу *Марко* може наићи и на промену ових имена по типу именице *Мара*. На укрштање тих двају типова промене наилазимо у Попову и у једном делу Невесињског поља, као и у неким селима у Дабру и у свим наведеним местима, наглашава Пецо, „ову појаву треба објашњавати утицајем говора централне Херцеговине, а нарочито говора Мостара” (ПЕЦО 1964: 129).

¹⁷ Ј. Вуковић у студији о овом говору каже да се именице м. р. на -о у ном. јд. мењају по типу *Јово* – *Јова* – *Јову* итд., чему одговара присвојни придев *Јовов*. Аутор напомиње да нека имена места као *Ђурино Брдо*, *Рђђин До* указују на то „да и овде није била непозната промена коју налазимо западније у Херцеговини: *Ђуро* – *Ђурџ* – *Ђури*, чему одговара присвојни придев *Ђурин*, *Јовин* и сл.” Имена м. р. на -е чија се основа завршава на л: *Вуле*, *Бёле*, *Јоле* такође се мењају по првој врсти: нпр. код Вуковића у инструм. *Вулом*, *Бёлом*, *Јолом* (Вуковић 1938/39: 53).

¹⁸ У наведеним студијама о ускочком говору М. Станић наглашава да се двосложна властита имена и апелативни хипокористици са дугоузлазним акцентом на 1. слогу у ном. јд. увек

ско-јужносанцачке говоре – нпр. говор Бјелопавлића¹⁹ у долини реке Зете, говор Васојевића²⁰ (СТИЈОВИЋ 2007) и неке новопазарско-сјеничке говоре²¹ (БАРЈАКТАРЕВИЋ 1966). Спорадично, потврде за промену ових именица по првој Стевановићевој врсти (*Пéро – Пéра*) налазимо и у колубарском говору²² (НИКОЛИЋ 1969; РАДОВАНОВИЋ 2006). Тип *Пéро – Пéрe* карактеристичан

завршавају на -о (нпр. код Станића: *Бáјо, Бáћо, Блáжo, Вúко, Гáјо, Дрáго, Ђóко, Ђúро, Жáјо, Јóјо, Мúћо, Мúћо, Пéко, Пéро, Рíсто, Сáво*) и „спадају у деклинациони систем именица м. р. (I врста): *Ђúро – Ђúра – Ђúру – Ђúра – Ђúро – Ђúром – Ђúру*”. У ном. јд. именица мушког рода овога типа никада се не појављује наставак -а, а тамо где наилазимо на њега – увек је посреди именица женског рода. Завршетак -а у ном. јд. код двосложних хипокористика мушког рода могућ је само уколико имају краткосилазни акценат на 1. слогу. Тако је нпр. *Сáво* увек м. р., такође и *Сáва*, док је *Сáва* увек ж. р.) (СТАНИЋ 1974: 178). Како аутор даље додаје, доследност источнохерцеговачком дијалекатском типу у ускочком говору „огледа се и у формама *Ђúрoв, Дрáгова* итд., а и у топонимима: *Ђúрове кáменице*, дакле без појава са -ин, -ина, -ино”. Истом акценатско-деклинационом типу припадају још двосложна властита имена и хипокористици са наставком -е у ном. јд., чија се основа завршава сугласником л: нпр. код Станића: *Вáле, Вúле, Гáле, Дúле, Ђóле, Жáле, Јóле, Кéле, Кóле, Лáле, Мúле, Нóле, Шéле, Шóле* (Ibid., 179).

¹⁹ Истражујући говор Бјелопавлића, Д Ђупић бележи да се именице типа *Пéро, Ђúро, Раде, Вáсо* мењају по мушкој промени: *Пéро – Пéра – Пéру – с Пéром, Ђúро – Ђúра – Ђúру, Раде – Рáда – Рáду*, уз изузетак именице *Швáба*, чија је промена *Швáбe – Швáби* и која је у овом говору добила значење женског рода, в. нпр. код Д. Ђупића: *Кá иe била Швáба óђе* (1977: 73).

²⁰ Код Р. Стијовић (2007: 132) налазимо да „хипокористици и лична имена типа *Пéро* и *Вúле* имају промену карактеристичну за зетско-сјеничке и јужне и југоисточне херцеговачко-крајишке говоре”, при чему је у инструменталу једине именица на -е наставак доследно -ем: *Пéро – Пéра – Пéру – Пéра – Пéро – Пéром – Пéру* и *Вúле – Вúла – Вúлу – Вúла – Вúле – Вúлем – Вúлу*, нпр. код Р. Стијовић: *Бóжo Мđјáшевић фúни чдек; óтац ми Ђúро; пá е Мúло дóдјо; оногá Бóжa што пđгibe; узé Бóжa Сáвдвића сестру; сýнови Рáда Јéвтdва; Лáле остáо сáм; одíли с Вúлем* итд. Присвојни придеви од ових именица гласе *Бóжoв, Вúлев*: нпр. код Р. Стијовић: *ўмрла мáјка Рáлeвa и Пeрдeвa; ђe е кúћа Блáгdвa била; Ливáда Бōжdвa; Ливáда Нōвdвa; Пeров; Лўг Сáвов* итд. (СТИЈОВИЋ 2007: 132–133).

²¹ Д. Барјактаревић (1966: 87) објашњава да су у новопазарско-сјеничкој говорној зони именице типа *Вúко* наметнуле свој номинативни наставак именима типа *Љúка* и *Ђóрђе* и чују се само у облику *Љúко* и *Ђóрђо*. Исто тако, именице *Раде* и *Вуле*, које се „не осећају као хипокористика”, наметнуле су свој наставак именима *Гаврило, Михаило, Данило*, те гласе *Гáврíле, Микайíле, Данíле* (о овој појави писао је и М. Стевановић (в. у СТЕВАНОВИЋ 1933/1934: 61). Именице са л у основи (типа *Вúле*) имају у инструм. јд. наставак -ем у штавичкој (*Вúлем, Мúлем*), а -ом у сјеничкој и новопазарској зони: (*Вúлом, Мúлом*).

²² Б. Николић (1969: 47), испитивао је колубарске говоре у Бранковини, Петници и сливу Тамнаве и истакао да се именице типа *Сúма* у овој зони двојако деклинирају: а) *Сúма*, ген. јд. *Сúмe* (чешће) и б) *Јéфúћo*, ген. јд. *Јéфúћa* (спорадично), при чему парадигму *Јéфúћo–Јéфúћa* аутор тумачи као траг источнохерцеговачких досељавања на овом терену.

је за тршићки говор²³ (Николић 1968), говор личких јекаваца²⁴ (Драгичевић 1986), западнобосанске ијекавске говоре²⁵ (Дешић 1976) и неке крајеве босанског Подриња²⁶ (Симић 1978), затим за говор Љештанског²⁷ (Тешић 1977), неке делове Мачве²⁸ (Николић 1966) и део средње Колубаре²⁹ (Радо-

²³ У студији о овом говору Б. Николић истиче да се лична имена и хипокористици типа *Драго* у ном. јд. увек завршавају на -о, нпр. *Гајо, Жићо, Јефто, Крсто, Луко, Љубо, Рајо, Симо, Чедо* и „деклинирају се по типу: *Боро – Борѐ, Драго – Драгѐ, Жићо – Жићѐ – Жићи, Рајо – Раји, Саво – Саѐу* (ак. јд.). Ово потврђују и присвојни придеви типа *Драгѝн, Љубѝн* и сл. (Николић 1968: 413).

²⁴ Драгичевић каже да двосложне именице на -о са дугоузлазним акцентом на првом слогу имају деклинациону схему *а*- именица и даје многе потврде, нпр: *Божо*, дат. *Божѝ*, ак. *Божу*; *Васо*, дат. *Васѝ*, вок. *Васо*; *Ђуро*, од *Ђурѐ*, ак. *Ђуру*, вок. *Ђуро*; *Јово*, ген. *Јовѐ*, дат. *Јовѝ*, ак. *Јову*, вок. *Јово*; *Мићо*, *Мићѐ*, *Мићи* итд. и напомиње да су у овој зони непозната образовања типа: *Јова, Ђура, Мића* и сл., са финалним -а у номинативу (Драгичевић 1986: 138).

²⁵ Говорећи о именицама мушког рода на вокал у западнобосанским говорима, М. Дешић наводи да се лична имена типа *Јово* мењају као именице ж. рода на -а, нпр. код Дешића: *Божо, Бџо* (вок.), *Бџѝм* (инструм.), *Бџу* (ак.); *Вѐло, Вѐљѐ* (ген.); *Гавро, Гавро* (вок.); *Грујо, Грују* (ак.); *Лазо, Лазѐ* (ген.), *Лазо* (вок.); *Пѐјо, Пѐју* (ак.), *Пѐјо* (вок.); *Сѝмо, Сѝму* (ак.); *Стѐвѐ* (ген.), *Стѐву* (ак.) итд.

²⁶ М. Симић наводи да се нпр. у селу Обади у близини Сребренице двосложна хипокористична и лична имена типа *Јово* завршавају у ном. јд. на -о: *Божо, Мићо, Радо* и мењају се по III врсти: *Бџе – Бџѝ – Бџу*; присвојни придев: *Бџѝн*. Симић наводи микротопоним *Вућев ђђ*, који говори о додиру двају акценатско-морфолошких типова на овом простору (Симић 1978: 71).

²⁷ М. Тешић напомиње да у говору Љештанског „двосложни мушки хипокористици и лична имена типа *Тѐшо* у ном. сг. имају наставак -о”, нпр.: *Аџо, Божо, Дѝко, Ђџо, Јѐвто, Јово, Лазо, Мато, Срџо*. Аутор такође информисе да се овакви облици мењају као именице ж. р. на -а, нпр.: *Тѐшо – Тѐше – Тѐши – Тѐшу – Тѐшом – Тѐшо – Тѐши*, а присвојни придеви гради се додавањем наставка -ин: *Дѝкин, Јџвин, Тѐшин* (Тешић 1977: 253).

²⁸ У студији о мачванском говору Б. Николић бележи да се мушка лична имена и хипокористици типа *Андро – Андра* у мачванским местима Бановом Пољу, Ноћају, Богатићу и Причиновићу деклинирају по типу *Андро – Андрѐ*, нпр. код Б. Николића: *Бџа, Бџѝ* (дат.), *Чѐда, Драја, Ђџа, Гаја, поп-Јџа, Кућа, Мија, Мића, Миша, Сава, Тома, Тоша*, а у Бадовинцима по типу *Андро – Андрѐ* (нпр. код Б. Николића: *ђ ђ л је Аџо кђм кућѐ, Бато, Боро, Ђџо, Ёво Бџѝћ, Јово, свѐтѝ-Љџо, Пајо Сѝвић, чѝка Пѐро, Саво, поп-Тѐшо, газда Владо*). Ређе се само у Бадовинцима у ном. јд. наилази на -а: *Аџа, Ђџа, Мића, Раја* (коси падежи: *Аџѐ, Љџѐ Глѝића, кот-Пѐрѐ, поп-Тѐше, Владе, Ёву Бџѝћа; Ђџѝм, Стаћѝм*. Да је овде посредни промена по трећој деклинационој врсти, потврђују и присвојни придеви: *Бџѝн, Јџвина кућа, Пајѝн*.

²⁹ Тип 2-сложних хипокористика на -о у колубарском говору Д. Радовановић наводи као мање уобичајен од типа на -а и карактеристичан за говор људи који су пореклом из Подгорине, нпр.: *Аџо и Милан, њѝ двѝ брџа; њѝ крџѝо Бџџо; пџѝ Ђџѝ Вѝсић; Луко; Раџѝ је њѝѝ ђђђџ; ауторка напомиње да се ови облици деклинирају по обрасцу именица ж. р. -а основе и бележи примере: ђн пѝто Ђџу, од Бџџѐ, ђѝѝѝе Ђџу Вѝсића, као и да имају присвојне придеве на -ин, нпр.: ђн је Аџѝн брџѝ; ђђѝѝѝ ђђѝѝѝ Бџѝѝн сѝн; од Ђџѝрѝне кџѝе стђ мѝтѝра* (Радовановић 2006: 217–218).

вановић 2006). Коначно, грађа ексцерпирана из дијалектолошких зборника показује да је тип *Пѣра – Пѣрѣ* карактеристичан за већину српских екавских говора шумадијско-војвођанског дијалекта. Тако промену хипокористика на -а по трећој Стевановићевој врсти налазимо на територији Војводине – нпр. у банатском³⁰ (Ивић и др. 1997), сремском³¹ (Николић 1964) и смедеревско-вршачком говору, затим у говорима централне Шумадије³² (Реметић 1985, Стевовић 1969), у већем делу Поцерине³³ и Мачве³⁴ (Николић 1966), као и у колубарском говору³⁵ (Николић 1969, Радовановић 2006).

2.2.3. Поједини дијалектолози настојали су да успоставе границу између области у којима су заступљена два хипокористичка деклинациона обрасца: *Пѣро – Пѣра – Пѣров* и *Пѣра – Пѣрѣ – Пѣрин*.

³⁰ У студији о банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта, П. Ивић, Ж. Бошњаковић и Г. Драгин напомињу да велику скупину међу именицама мушког рода на -а чине и двосложна хипокористична образовања са дугоузлазним акцентом. Велики број потврда које аутори доносе показује да се ови облици у банатским говорима мењају по трећој деклинационој врсти, нпр.: *Арса, Ва́са, Вла́да, са Вла́дом, кума-Гѣгѣ, Дра́га, Ђо́ка То́мин, с Ђо́ком, Жи́ка, пѣтај Жи́ку, код Јо́сѣ, Ла́за, мо́г Ла́зѣ, Ми́ћа, Ми́ша, Ра́да, код Ра́дѣ* (овај облик показује да се и неки хипокористици м. р. за које је у другим зонама карактеристичан наставак -е у номинативу – овде завршавају на -а и мењају као именице ж. р.), *нѣ могу ја крѣвит Све́ту, Си́ма, Си́мо* (вок.), *То́ша, То́шѣ, за То́шу* итд. (Ивић и др. 1997: 64).

³¹ У текстовима које Б. Николић доноси на крају студије о сремском говору налазимо и следеће примере: испричао *Јо́ца Божић, поп-Ва́са Стојадиновић, де́да-Цва́ја Војкић, Ла́за Рунтић, од Ла́зѣ* (Николић 1964: 400–403).

³² Дијалектолошка истраживања С. Реметића показују да је у космајским и колубарским селима у централној Шумадији за мушке хипокористике и лична имена уобичајен облик *Јо́ва* и деклинација по обрасцу именица ж. р. -а основе, што аутор поткрепљује бројним потврдама: нпр. *А́ндрѣ* (ак.), *А́ца* (ном.), *Бо́жи* (дат.), *Бо́ра* (ном.), *Бу́да* (ном.), *Ва́са* (ном.), *Ве́ља* (ном.), *ѣно Ве́љѣ, ма́тори Ве́са, де́да-Ве́су* (ген./ак.), *ѣо́ша Вла́ду, до Дра́гѣ, дође Дра́жа, до́ви Ђо́ку, ѣ́ин Јо́ва, за Ла́зу, од Ми́јѣ, Ми́ћа* (ном.), *на́ш Ми́ша, кра́ља Пе́ру* (ак.), *зна́ш Сте́ву, са Че́дом* итд., а присвојни придев увек је на -ин: *Ва́сино, Дра́жино, Жи́кино, Јо́ви́н ко́њ, Пе́рино, Цве́јино* итд. (Реметић 1985: 233). На „ерском” терену ситуација је другачија и тамо се хипокористици овог типа мењају по обрасцу именица м. р. (в. о томе у фусноти 11).

³³ Описујући акценат именица у поцерском говору, М. Московљевић (1911: 312) напомиње да мушка имена која се код Вука и Даничића завршавају на -о, овде имају наставак -а и мењају се као женска имена типа *Ма́ра* – нпр. *Јо́ва, Ђо́ка, Сте́ва*. Акценат је дугоузлазни на првом слогу, осим у вокативу, где имамо дугосилазни (*Јо́во, Ђо́ко, Сте́во*).

³⁴ в. фусноту 24.

³⁵ У студији о морфолошким особеностима говора средње Колубаре Д. Радовановић истиче да 2-сложни хипокористици мушког рода и лична имена типа *Јо́ва/Јо́во* овде по правилу имају наставак -а у ном. јд., те се и мењају по обрасцу именица -а основа, нпр.: *ње́гѣв си́н Бо́жа, Бра́на до́шѣ лич́но, тѹ́ је бѣо и Бр́ња, нѣси Бу́ди, Гр́ба је тѹ́ сви́рѣ виоли́ну, кѹ́ма Дра́гу, бѣо Ђо́ка нѣки, да́ла ја́ Ми́ћи, ѣво ти ѣво́г Ра́јѣ, пѣтај Ти́ку, био је Че́да Виторѣ́вчев, Че́дѣ Виторѣ́вца* и др. (Радовановић 2006: 217). Према ауторкиним извештајима, придеви изведени од именица овог типа завршавају се на -ин: *Бу́дина њѣ́ва, Ве́љин, Ве́сѣн, Во́јин, Гр́бина виоли́на кад за́сви́ра, Три́шина ви́кендица, Сло́бѣн, Ши́љина ве́штѣ́чка нѣ́га* итд. (Ibid., 217). О овим облицима у колубарском говору код Б. Николића в. у фусноти 18.

С. Стијовић (1977) анализирао је стање на терену у пограничним областима екавских и ијекавских говора у Србији, испитујући притом постоји ли корелација између замене јата и стандардних двеју хипокористичких форми *Péro* и *Péra* у нашим говорима. Том приликом аутор је дошао до закључка да се „изоглоса наставка -o односно -a у номинативу [...] само по свом општем правцу поклапа с изоглосом ијекавске односно екавске замене јата”, али су честа и одступања, и то обично таква да на екавском терену, пре свега у западној и југозападној Србији, доминира облик хипокористика на -o, са парадигмом по првој деклинационој врсти.³⁶ Показује се да је парадигма *Péro* – *Péra* заступљена на далеко ширем простору него што потврђују наше граматике и језички приручници,³⁷ те да је често доминантна и у екавским областима – нпр. у југозападном Срему, западној Мачви, централној Шумадији (Колубара, Космај, Гружа, Гоч, Левач, Горњи Милановац), Ужицу, Драгачеву, Полимљу, Рашкој, Санцаку (в. Стијовић 1977: 53).³⁸

М. Николић (1991: 342) објашњава да је промена *Béso*–*Béca* типична особина југоисточне гране ијекавских говора, која ове српске говоре истовремено диференцира у односу на западне и северозападне ијекавске односно северноподринске говоре (у којима се хипокористици на -o махом мењају по трећој врсти).

Конечно, и С. Реметић (1985: 236) покушава да успостави границу зоне у којој су доминантни парадигма *Péro* – *Péra* – *Pérov* и истиче да, на основу потврда у качерским селима Босути и Трудељу, те Горњем Милановцу, Гружи, Жичи, Гочу, околини Ушћа и Рашке, Ибарском Колашину, сјеничко-новопазарској зони и даље у Црној Гори – можемо говорити о „компактној зони модела *Péro* – *Pérov*, омеђеној Мисачом и Скадарском Враком”. Реметић се слаже са Стијовићем да су хипокористици на -o типа *Jóvo*, *Búro*, *Pánto* на екавском терену последица миграција из динарских области.

³⁶ Наши налази, које доносимо на основу прегледаних дијалектолошких студија о говорима са развијеним деклинационим и акценатским системом, поклапају се са Стијовићевим запажањима и потврђују их. Резултате тих истраживања представимо у следећем поглављу рада.

³⁷ Стевановић (1986: 190) каже да промену хипокористика на -o по моделу *Péro* – *Péra* имају источнохерцеговачки и ијекавски говори у сливу реке Дрине, док Клајн, с друге стране, тврди да ова промена доминира само у „црногорским и неким источнохерцеговачким говорима” (2004: 123).

³⁸ Доминацију или барем значајно присуство хипокористика типа *Péro* ван ијекавске источнохерцеговачке и црногорске зоне С. Стијовић објашњава сеобама Срба ијекаваца у екавске делове Србије, али и извесним психолингвистичким и социолингвистичким приликама. Наиме, аутор сматра да су досељеници, упркос чињеници да су временом прихватили екавски изговор и бројне особености затеченог говора, у складу са патријархалним васпитањем, „често остали верни традицији својих предака и нису прихватили ономастички модел” *Péra*, већ су потомцима давали имена и имена одмила на -o, која су имали и њихови преци (Стијовић 1977: 53–54).

2.2.4. У вези са именима мушког рода на *-е*, М. Николић (1991: 342) објашњава да су она у српском језику творена на два начина – хипокористичким формантима *-ле* (нпр. *Дуле* од *Душан*) и *-е* (нпр. *Боре* од *Боривоје*, *Раде* од *Радомир*), као и да ови облици у ијекавским говорима југозападне Србије „представљају стандардну варијанту мушке промене основних хипокористика на *-о*”.

3.0. Анкета

Имајући у виду да грађа из дијалектолошких студија не може бити довољно репрезентативна за разматрање питања границе деклинационих типова са синхронијског аспекта, посебно уз свест о социолошким оквирима (модернизацији и начину живота становништва, утицају медија, интернета и др.), сматрали смо да је анкета погодан метод за испитивање савременог стања у дијалектима који представљају основицу стандардног језика. За потребе овог истраживања спровели смо анкету међу говорницима југозападне и западне Србије, дела централне и западне Шумадије, Црне Горе и мањег дела Босне и Херцеговине. Анкетирано је преко 300 говорника, различитог старосног доба, пола и образовања, који су се родили, школовали и/или живе у различитим дијалекатским подручјима српског језика. Испитивали смо промену хипокористика мушког рода на *-о* и *-е* у говору Драгачева (Ивањица, Ариље, Лучани), Ваљева и околине, Мачве (Шабац, Лозница), Чачка, Ужица и околине, Бајине Баште, доњег Полимља (Прибој, Пријепоље, Нова Варош), северозападне Црне Горе (Пљевља, Колашин, Никшић), југоисточне Црне Горе (Бијело Поље, Беране).

Будући да је предмет овог рада дивергентност двосложних хипокористика мушког рода на *-о/-а* и *-е* и одлике њихове парадигме, циљ наше анкете био је да испита по којој деклинационој врсти испитаници из наведених области данас мењају ове облике. У првом задатку од испитаника се очекивало да допуне задате реченице одговарајућим обликом именице у загради. Притом смо у случајевима када хипокористик има варијанте на *-о* и *-а* у загради дали обе форме, замоливши испитанике да подвуку ону коју имају у свом говорном осећању, тј. ону коју обично употребљавају. Навешћемо како су изгледали неки примери:

- Купићу код _____ у радњи неки половни телефон. (Божо/Божа)
- Видели смо јуче _____ на утакмици. (Јово/Јова)
- _____ се није допала синоћна представа. (Вуле)

У другом задатку смо од анкетираних представника испитиваних говора тражили да подвуку онај од три понуђена облика који би употребили у датом контексту. Притом смо у заградама иза понуђених реченица задали номинативну форму имена (хипокористик на *-о/-а* или *-е*), намеравајући да

утврдимо да ли, рецимо, номинатив на -o претпоставља промену хипокористика по првој деклинационој врсти. Неки од примера били су следећи:

- Замоли Млађа/Млађу да ти позајми новац. (мушко име Млађо)
- Бринем за Мила/Милу/Милета, нешто је ћутљив у последње време. (мушко име Миле)
- Однео сам Бори/Бору теткино слатко од јагода. (мушко име Боро)

Трећи задатак подразумевао је да испитаници сами упишу номинативну форму хипокористика подвучених у задатим реченицама. Наиме, овде смо имали за циљ да тестирамо да ли претпостављена парадигма утиче на говорникову представу о неком имену, тј. да испитамо хоће ли промена хипокористика по III деклинационој врсти сугерисати облик номинатива на -a. Навешћемо неколико примера:

- Сећаш ли се Ђуре обућара, држао је радњу у нашој улици на Звездари? _____
- О Сими се у селу свашта говорило, али он се на то није обзирао. _____
- Саво, немој толико појачавати музику, узнемираваш комшије. _____

Конечно, четвртим задатком намеравали смо да истражимо којим се суфиксом (-ин или -ов) од двосложних хипокористика на -o/-a и -e са дугим акцентом на првом слогу у појединим говорима граде присвојни придеви, те у којим случајевима при деривацији придева долази до проширења основе хипокористика (нпр. *Јоле – Јолов* или *Јоле – Јолетов*). Захтевали смо од испитаника да по моделу *Марко – Марков* начине придеве од мушких имена *Божо, Драго, Дуле, Јово, Миле, Пера, Раде, Срето*.

3.1. У овом поглављу резултате анкете приказаћемо табеларно, класификујући их према говорним подручјима у којима су истраживања спроведена. Притом ћемо, ради прегледности, најпре одвојено представити резултате првих двају задатака, којима смо испитивали облик и деклинациона својства хипокористика мушког рода на -o/-a и -e, а затим ћемо, у збирној табели приказали резултате четвртог задатка.

3.2. Југозападна Србија

Табела 1		УЖИЦЕ И ОКОЛИНА			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		100%	0%	0%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		95, 7%	4,3%	0%	
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		91,4%	4,3%	4,3%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		8,7%	13%	87%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		78,3%	8,7%	13%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		91,4%	4,3%		4,3%
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		82,7%	13%		4,3%
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		60,9%	30,5%	4,3%	4,3%
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		82,7%	13%		4,3%
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		78,3%	0%	21,7%	
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		65,3%	8,7%	21,7%	4,3%
задатак 2	Раде	од Рада	од Радета	од Раде	
		95,5%	4,5%	0%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		90,9%	9,1%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		86,4%	4,5%	9,1%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		45,5%	54,5%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		90,9%	9,1%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		27,3%	72,7%		

Анализа анкете спроведене на територији Ужица и околине (Пожега, Чајетина, Златибор, Мачкат, Јабланица, Семегњево) показује да испитаници овде претежно употребљавају двосложне хипокористике мушког рода на -о и -е са дугоузлазним акцентом (усмено проверено), као и да их мењају по првој деклинационој врсти, што је у складу са стањем забележеним у

дијалектолошкој литератури. Код облика на -о примећује се и нешто шири уплив облика III деκлинације, претежно код млађих говорника, што је вероватно последица утицаја медија, школовања на другим дијалекатским подручјима и интензивније комуникације са представницима тих подручја, док облици на -е само по изузетку добијају промену именица женског рода на -а (в. тбл. 2. зад.: *Миле: за Милу* 4,5%). У вези са променом хипокористика на -(л)е треба истаћи да у зависним падежима веома спорадично долази до проширивања основе (в. тбл. 2. зад.: *Вулу* 90,9%, *Вулету* 9,1%).

Табела 2		Ивањица, Драгачево, Ариље, Лучани, Гуча			
задагак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		83,3%	16,7%	0%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		100%	0%	0%	
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		100%	0%	0%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		8,3%	0%	91,7%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		91,7%	8,3%	0%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		91,7%	8,3%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		91,7%	8,3%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		100%	0%	0%	
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		75%	25%		
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		75%	16,7%	8,3%	
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		83,3%	0%	16,7%	
задагак 2	Раде	од Рада	од Радета	од Раде	
		81,8%	18,2%	0%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		100%	0%		
	Миле	за Мила	за Милета	за Милу	
		81,8%	18,2%	0%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		27,3%	72,7%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		100%	0%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		18,2%	81,8%		

Резултати анкете спроведене у Ивањици и околним местима показују да је у овој области доминантан облик двосложних хипокористика мушког рода на *-o*³⁹, односно њихова промена по I врсти. Преко 20 испитаника различитог старосног доба и образовања навело је у више наврата једнообразне облике за одговарајуће зависне падеже (то потврђују проценти у табели). О акценатским обележјима именица овог типа можемо говорити само на основу усмене интерпретације и тумачења неколицине испитаника. Облици на *-o* по правилу имају дугоузлазни акценат и задржавају га у свим падежима осим вокатива, за који је карактеристична промена *Péro > Péro*. Што се пак тиче хипокористика на *-e*, у парадигми се ретко јавља проширење основе и такође се претежно јављају облици са дугоузлазним акцентом, али спорадично наилазимо и на дугосилазни на 1. слогу (*Páde – Páda* и *Pâde – Pâda*).

Табела 3		ЧАЧАК, ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ И ОКОЛИНА			
затак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		76,5%	17,6%	5,9%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		64,7%	11,8%	17,6%	5,9%
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		88,2%	5,9%	5,9%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		17,6%	0%	82,4%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		76,4%	11,8%	11,8%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		76,5%	17,6%		5,9%
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		76,4%	11,8%		11,8%
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		64,7%	17,6%	11,8%	5,9%
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		76,5%	5,9%		17,6%
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		58,8%	17,6%	23,6%	
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		70,6%	17,6%	11,8%	

³⁹ Занимљиво је да је двоје испитаника, поред године и места рођења, на анкети оставило напомену: „У западној Србији само се женска имена завршавају на А, мушка никако!”

задатак 2	Раде	од Рада	од Раде	од Радета	
		76,5%	5,9%	17,6%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		70,6%	29,4%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		76,5%	5,9%	17,6%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		41,2%	58,8%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		76,5%	23,5%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		52,9%	47,1%		

Испитаници из Чачка, Горњег Милановца и околних места процентуално више користе хипокористичке форме на *-a* него што је случај у Ужицу и Ивањици, али су облици на *-o* и даље далеко фреквентнији, као и њихова промена по I у односу на промену по III деκлинационој врсти. Када је реч о хипокористичцима на *-e*, анкета показује да они по изузетку могу добити наставке именица женског рода на *-a* (в. тбл. зад. 2: *Раде* – од *Раде* 5,9%; *Миле* – за *Милу* 5,9%), док су у зависним падежима јављају и облици са проширеном основом (в. тбл. *Вулета*, *Дулета*, *Јолета*, *Милета*), вероватно под утицајем медија и других дијалеката. Акценат хипокористика на *-o/-a* и *-e* по правилу је дугоузлазни.

Табела 4		ТАРА, БАЈИНА БАШТА И ОКОЛИНА			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		60%	10%	30%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		10%	0%	90%	
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		10%	0%	90%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		10%	0%	90%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		10%	0%	90%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		90%	10%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		90%	10%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		10%	0%	90%	
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		90%	10%		
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		10%	0%	90%	
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		0%	20%	80%	

задачак 2	Раде	од Рада	од Радета	од Раде	
		80%	10%	10%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		30%	70%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		90%	0%	10%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		80%	20%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		90%	10%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		80%	20%		

Истраживање двосложних хипокористика мушког рода даље према западу, у Бајиној Башти, указује на извесне разлике у промени у односу на претходно поменуте области, пре свега у погледу деклинације имена типа *-a/-o*. Наиме, анкета пружа увид у то да је у Бајиној Башти такође претежно заступљен облик номинатива на *-o*, али је уобичајенија промена ових хипокористика по III врсти. Облици на *-e* имају и овде наставке именица I врсте, ретко с проширењем основе у зависним падежима, а одступања од овога запажамо само у парадигми имена *Раде*, које некад добија наставке именица ж. рода на *-a*. Према сведочењу неколиких испитаника, акценат хипокористика на *-o* је дугоузлазни, а оних на *-e* дугосилазни.⁴⁰

Резултати анкете из области србијанског Полимља показују да је на крајњем југозападу, према граници са Црном Гором, уобичајен тип хипокористика на *-o* са парадигмом по I деклинационој врсти и дугоузлазним акцентом на првом слогу. Код анкетираних, претежно млађих говорника, примећује се у зависним падежима и уплив облика карактеристичних за промену именица женског рода на *-a*, што је вероватно последица утицаја медија и школовања у другим срединама. Занимљиво је, међутим, да испитаници из Прибоја, Пријепоља и Нове Вароши ове облике чешће везују за номинативну форму на *-o* него на *-a* (в. нпр. тбл. зад. 1: *Сава – Саве* 0%; *Саво – Саве* 5,7% испитаника). Када су у питању хипокористици на *-e*, у области Полимља доминира њихова промена по првој врсти, без проширења основе у зависним падежима, док су облици са проширеном основом сасвим ретки (в. нпр. тбл. зад. 1: *Вуле – Вула* 94,3%, а *Вуле – Вулета* 5,7%). Одговори испитаника из овог подручја потврђују да се у југозападној Србији хипокористици на *-e* само изузетно мењају по III врсти (в. нпр. тбл. зад. 1: *Раде – Раде* 2,9%).

⁴⁰ Исп. Тешић 1977: 55.

Табела 5		Доње Полимље: Нова Варош, Пријепоље, Прибој			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		91,4%	5,7%	2,9%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		91,4%	0%	2,9%	5,7%
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		97,1%	0%	2,9%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		11,4%	2,9%	85,7%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		91,4%	0%	5,7%	2,9%
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		94,3%	5,7%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		94,3%	5,7%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		88,5%	2,9%	8,6%	
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		91,4%	5,7%		2,9%
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		88,5%	5,7%	2,9%	2,9%
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		97,1%	0%	2,9%	
задатак 2	Раде	од Рада	од Раде	од Радета	
		94,3%	0%	5,7%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		94,3%	5,7%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		100%	0%	0%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		31,4%	68,6%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		88,5%	11,5%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		77,1%	22,9%		

3.3. Западна Србија

3.3.1. Анализа анкете која је спроведена у Шапцу и Лозници показује да двосложни мушки хипокористици типа *Јово/Јова* у области Мачве махом имају наставак -a у номинативу и да се мењају по III деклинационој врсти, док облици на -(л)e и овде по правилу имају парадигматска обележја именица мушког рода I врсте. Ипак, на основу резултата приказаних у табели,

можемо закључити да се у Поцерини и Мачви осећа већи утицај шумадијско-војвођанских говора у односу на југозападну Србију, будући да расте проценат испитаника у чијим одговорима налазимо облике на *-е* са проширеним основама у зависним падежима (в. нпр. зад. 2: за *Милета* 36,4%; реци *Вулету* 36,4%). Дешава се најзад, премда сасвим ретко, да мушки хипокористици на *-е* добију у Мачви наставке именица женског рода на *-а* (нпр.: ном. *Миле* – ак. за *Милу*).

Табела 6		ПОЦЕРИНА, МАЧВА (Шабац, Лозница)			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	Неурађено
		63,6%	36,4%	0%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		18,2%	81,8%	0%	
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		18,2%	81,8%	0%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		18,2%	81,8%	0%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		18,2%	81,8%	0%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		81,8%	18,2%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		81,8%	18,2%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		9,1%	90,9%	0%	
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		81,8%	18,2%		
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		27,3%	72,7%	0%	
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		9,1%	90,9%	0%	
задатак 2	Раде	од Рада	од Раде	од Радета	
		63,6%	0%	36,4%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		27,3%	72,7%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		54,5%	9,1%	36,4%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		63,6%	36,4%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		63,6%	36,4%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		81,8%	18,2%		

3.3.2. Резултати анкете спроведене у Ваљеву и околини показују да се у овој области претежно употребљавају мушки хипокористици на -a, који се мењају по III деклинационој врсти. По истом обрасцу Ваљевчани мењају и задате облике на -o, што потврђује примат именâ на -a (в. зад. 2: облици *Млађо*, *Боро*, *Блажо* добијају у зависним падежима наставке именица ж. р. на -a). Хипокористици на -(л)е, с друге стране, доследно добијају наставке мушког рода I врсте, без проширења основе у зависним падежима.

Табела 7		ВАЉЕВО И ОКОЛИНА			
		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		100%	0%	0%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		0%	80%	20%	
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	
		0%	80%	20%	
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		20%	80%	0%	
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	
		0%	80%	20%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		100%	0%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		100%	0%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Војо – Воје	
		0%	80%	20%	
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		100%	0%		
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	
		0%	70%	20%	10%
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		0%	80%	20%	
задатак 2	Раде	од Рада	од Раде	од Радета	
		100%	0%	0%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		30%	70%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		100%	0%	0%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		70%	30%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		100%	0%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		70%	30%		

3.4. Црна Гора

Истраживање хипокористика мушког рода на *-a/-o* и *-e* код српских говорника из Црне Горе показује да су са становишта парадигматских обележја ових облика црногорски говори углавном компактни. Без обзира на то да ли су у питању новоштокавски или стари штокавски говори, мушка лична имена и имена одмила увек имају исти облик на *-o* и промену по I деklinационој врсти. Евентуалне разлике међу облицима у појединим говорима односе се на прозодијска обележја (место и квалитет акцента) и последица су разлика које постоје међу црногорским говорима са новијом и старијом штокавском акцентуацијом.

Одговори испитаника из северозападне Црне Горе (Пљевља, Жабљак, Шавник, Никшић, Колашин) сведоче о доминацији двосложних хипокористика са дугоузлазним акцентом на *-o* у овој области, односно о њиховој промени по моделу именица мушког рода I врсте. Примећује се и овде у номинативу употреба облика на *-a*, али они у зависним падежима углавном задржавају парадигму именица прве врсте (в. тбл. зад. 1: *Јова – Јове* 0%, али *Јова – Јова* 20%; *Божа – Боже* 0%, али *Божа – Божа* 15%; *Сава – Саве* 0%, али *Сава – Сава* 20%). За хипокористике на *-e* такође је уобичајена промена по првој врсти, без проширења основе у зависним падежима, али повремено, и то увек код млађих говорника, наилазимо на облике генитива *Дулета, Вулета*⁴¹ и др.

Табела 8		Северозападна Црна Гора			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	Неурађено
		90%	0%	10%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	Јова – Јова
		80%	0%	0%	20%
		Божо – Божа	Божа – Боже	Божо – Боже	Божа – Божа
		85%	0%	0%	15%
		Владо – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	Влада – Влада
		60%	0%	30%	10%
		Саво – Сава	Сава – Саве	Саво – Саве	Сава – Сава
		80%	0%	0%	20%
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		90%	10%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		90%	10%		
		Војо – Воја	Воја – Воје	Воја – Воја	Неурађено
		70%	10%	10%	10%
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		90%	10%		
		Перо – Пера	Пера – Пере	Перо – Пере	Пера – Пера
		80%	0%	0%	20%
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		100%	0%	0%	

⁴¹ Напомињемо да овакве облике налазимо код неколико испитаника млађих од 30 година, иначе пљеваљских студената у Београду и они су по свој прилици последица утицаја средине на изворни говор.

задатак 2	Раде	од Рада	од Раде	од Радета	
		90%	0%	10%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		95%	5%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		90%	0%	10%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		12%	88%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		90%	10%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		0%	100%		

У североисточној Црној Гори (Бијело Поље, Беране, Мојковац) ситуација у погледу промене хипокористика мушког рода на *-o* и *-e* углавном је слична. И овде у номинативу доминирају форме на *-o*, за које је карактеристична промена по првој деклинационој врсти и присвојни придев на *-ов*.⁴² Облици на *-e* у зависним падежина практично никада не добијају основинско проширење, а у деривацији присвојних придева од овог типа именица јављају се варијанте на *-ов* и *-ев*.

Табела 9		Североисточна Црна Гора (Бијело Поље, Беране, Мојковац)			
задатак 1		Раде – Рада	Раде – Радета	Раде – Раде	неурађено
		100%	0%	0%	
		Јово – Јова	Јова – Јове	Јово – Јове	
		100%	0%	0%	
		Божа – Божа	Божа – Боже	Божа – Боже	
		88,2%	0%	11,8%	
		Влада – Влада	Влада – Владе	Владе – Влада	
		74%	0%	26%	
		Сава – Сава	Сава – Саве	Сава – Саве	
		60%	30%	10%	
		Вуле – Вула	Вуле – Вулета		
		90%	10%		
		Дуле – Дула	Дуле – Дулета		
		90%	10%		
		Воја – Воја	Воја – Воје	Воја – Воја	неурађено
		60%	20%	10%	10%
		Јоле – Јола	Јоле – Јолета		
		90%	10%		
		Пера – Пера	Пера – Пере	Пера – Пере	Пера – Пера
		88,2%	2,2%	4,8%	4,8%
		Срето – Срета	Срета – Срете	Срето – Срете	
		100%	0%	0%	

⁴² Међу хипокористичима на *-a* у значајнијем броју бележимо само облик *Сава*, који се код испитаника у североисточној Црној Гори неретко мења и по трећој деклинационој врсти (вероватно према *Свети Сава*).

задатак 2	Раде	од Рада	од Рада	од Радета	
		90%	0%	10%	
	Млађо	замоли Млађа	замоли Млађу		
		85%	15%		
	Миле	за Мила	за Милу	за Милета	
		90%	0%	10%	
	Боро	однео сам Бори	однео сам Бору		
		11,8%	88,2%		
	Вуле	реци Вулу	реци Вулету		
		88,2%	11,8%		
	Блажо	купили смо Блажи	купили смо Блажу		
		4,8%	95,2%		

4. Коначно, у посебној табели приказаћемо творбене карактеристике присвојних придева од хипокористика мушког рода на -о/-а и -е у испитиваним дијалекатским зонама.

ИМЕ	Јово		Божо		Пера		Драго		Раде		Дуле		Срето		Миле	
	Јовов	Јовин	Божев	Божин	Перов	Перин	Драгов	Драгин	Радов	Радин	Дулов	Дулетов	Сретов	Сретин	Милов	Милетов
Ужнице	90,9%	9,1%	100%	0%	90,9	9,1%	100%	0%	86,4%	13,6%	86,4%	13,6%	95,5%	4,5%	86,4%	13,6%
Бајина Башта	0%	100%	0%	100%	0%	100%	0%	100%	90%	10%	90%	10%	20%	80%	90%	10%
Ивањица	100%	0%	90,9%	9,1%	72,7%	27,3%	100%	0%	100%	0%	72,7%	27,3%	100%	0%	90,9%	9,1%
Чачак	76,5%	23,5%	76,5%	23,5%	70,6%	29,4%	88,2%	11,8%	76,5%	23,5%	88,2%	11,8%	76,5%	23,5%	88,2%	11,8%
Валсво	0%	100%	0%	100%	0%	100%	10%	90%	100%	0%	100%	0%	10%	90%	100%	0%
Доње Полимље	85,7%	14,3%	88,6%	11,4%	82,9%	17,1%	100%	0%	91,4%	8,6%	88,6%	11,4%	100%	0%	94,3%	5,7%
северозап. Црна Гора	84,5%	15,5%	84,5%	15,5%	84,5%	15,5%	100%	0%	90,9%	9,1%	90,9%	9,1%	100%	0%	90,9%	9,1%
северист. Црна Гора	94%	6%	100%	0%	88%	12%	54,5	45,5%	-ов/-св 100%	0%	88%	12%	88%	12%	-ов/-св 100%	0%
Мачва, Поцерина	36,4%	63,6%	27,3%	72,7%	9,1%	90,9%	45,5%	54,5%	54,5%	45,5%	45,5%	54,5%	45,5%	54,5%	36,4%	63,6%

5. Закључне напомене

У раду смо испитивали морфолошке и акценатске специфичности двосложних мушких хипокористичних имена на -о/-а и -е са дугим акцентом на првом слогу и од њих изведених присвојних придева. Притом смо се искључиво осврнули на испитивање промене ових хипокористика у говорима који чине основицу стандардног српског језика, те смо посебну пажњу поклонили дијалектолошкој литератури и студијама о источнохерцеговачким и

шумадијско-војвођанским говорима. Настојали смо да узмемо у обзир све што о парадигми именица на -*o/-a* и -*e* наводе наше нормативне граматике и релевантни језички приручници, као и обимне синтетске дијалектолошке студије и студије о појединачним српским говорима. Даље нас је нарочито интересовало како се облици на -*o* и -*e* у савременом језику понашају у оним зонама за које дијалектолошка литература претпоставља промену по првој деклинационој врсти и присвојни придев на -*ов* (усредсредили смо се на области западне и југозападне Србије и северозападне, североисточне Црне Горе). Овде смо, између осталог, имали у виду и то да промену хипокористика мушког рода на -*o/-a* по првој деклинационој врсти (нпр. *Пéро – Пéра – Пéру*), односно промену хипокористика на -*e* без проширења основе у зависним падежима (нпр. *Мíле – Мíла – Мíлу*) – неки лингвисти сматрају „ређом и регионалном” (исп. ПИПЕР 2009). Стога нам је циљ био да испитамо колико је таква промена заиста присутна у савременом језику, у ком ареалу је она присутна и колико је процентуално уобичајена у односу на промену хипокористика на -*o/-a* по трећој врсти (нпр. *Пéра – Пéрē – Пéри*), односно промену хипокористика на -*e* са проширењем основе у зависним падежима (нпр. *Рáде – Рáдета – Рáдету*). С тим у вези, посебно смо поклањали пажњу томе да ли парадигма испитиваних хипокористика у поменутим дијалекатским зонама зависи од њихове номинативне форме, тачније од финалног вокала имена или, евентуално, од њиховог акцента.

Анализа анкетом, коју смо спровели међу говорницима западне и југозападне Србије показује да је у тим областима уобичајенија форма хипокористика мушког рода на -*o* и њихова промена по првој деклинационој врсти, као и да присвојни придеви од оваквих имена овде по правилу имају наставак -*ов*. Номинативни облици на -*a* и промена по трећој врсти, са присвојним придевом на -*ин* у западној Србији преовлађују само у Мачви, Поцерини и на југу до Ваљева, обухватајући шумадијску област око Колубаре. Јужно од Ваљева – на западу и југозападу све до границе са Црном Гором и на целој територији Црне Горе, а на истоку засигурно све до долине реке Груже – доминантне су хипокористичке форме на -*o*. Исти облик и промена карактеристични су и за доње Полимље и србијански Санцак. Промена хипокористика по првој деклинационој врсти уобичајена је у поменутим зонама без обзира на номинативни облик имена.

Анализа анкетом у великој мери потврђује и оно што о хипокористцима на -*e* доносе дијалектолошке студије о говорима западне и југозападне Србије. У свим испитиваним дијалекатским типовима уобичајенија је промена ових облика по првој врсти без проширења основе у зависним падежима. Будући да су махом посреди говори шумадијског и источнохерцеговачког типа, који чине основицу српског стандардног језика, чини се да не можемо говорити о регионалности овог типа парадигме када је реч о мушким хипокористцима у нашем језику.

У свим испитиваним говорима, међутим, примећујемо очигледно мешање двају или више парадигматских типова, чему је узрок, по свој прилици, утицај језика медија и образовног система у коме се уобичајила промена хипокористичких форми на *-o/-a* по трећој деклинационој врсти. Ипак, анализа спроведена за потребе овог истраживања ограничава могућности за извођење закључака – пре свега у погледу испитиваног ареала, броја испитаника и њихове језичке компетенције, те ово питање остаје отворено и за нека будућа истраживања.

Цитирана литература

- АРАНЂЕЛОВИЋ-ЖИВКОВИЋ 1981: Бранислава Аранђеловић-Живковић, Ономастика космајског села Кораћице, *Ономатолошки прилози II*, Српска академија наука и уметности, Београд.
- БАРЈАКТАРЕВИЋ 1966: Данило Барјактаревић, Новопазарско-сјенички говори, *Српски дијалектолошки зборник XVI*, 1–177.
- БОШКОВИЋ 1978: Категорија старих српскохрватских личних хипокористика типа Andre, Andreta (Andrete) у интерпретацији Даничића и других, *Одабрани чланци и расправе*, 475–487, Титоград.
- ВУКОВИЋ 1938: Јован Вуковић, Говор Пиве и Дробњака, *Јужнословенски филолог XVII*, 1938–1939, Београд.
- ВУШОВИЋ 1927: Данило Вушовић, Дијалекат Источне Херцеговине, *Српски дијалектолошки зборник III*, Београд.
- ДЕШИЋ 1976: Милорад Дешић, Западнобосански ијекавски говори, *Српски дијалектолошки зборник XXI*, Београд.
- ДРАГИЧЕВИЋ 1986: Милан Драгичевић, Говор личких јекаваца, *Српски дијалектолошки зборник XXXII*, 7–241, Београд.
- ЂУКАНОВИЋ 1995: Петар Ђукановић, Говор Драгачева, *Српски дијалектолошки зборник XLI*, 1–240, Београд.
- ИВИЋ и др. 1997: Павле Ивић, Ж. Бошњакловић, Г. Драгин, *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта*, Друга књига: *Морфологија, Синтакса, Закључци*, Текстови, *Српски дијалектолошки зборник XLIII*, Београд.
- ИВИЋ ³2001: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад.
- КЛАЈН и др. ²2004: Павле Ивић, Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић, *Српски језички приручник*, Београд: Београдска књига.
- МОСКОВЉЕВИЋ 1911: Милош Московљевић, Акценти именица и придева у поцерском говору, *Српски дијалектолошки зборник II*, Београд.
- НИКОЛИЋ 1964: Берислав Николић, Сремски говор, *Српски дијалектолошки зборник XIV*, 201–412, Београд.

- НИКОЛИЋ 1966: Берислав Николић, Мачвански говор, *Српски дијалектолошки зборник* XVI, 179–314, Београд.
- НИКОЛИЋ 1968: Берислав Николић, Тршићки говор, *Српски дијалектолошки зборник* XVII, 367–473, Београд.
- НИКОЛИЋ 1969: Берислав Николић, *Колубарски говор*, *Српски дијалектолошки зборник* XVIII, 1–71, Београд.
- НИКОЛИЋ М. 1972: Мирослав Николић, *Говор села Горобиља (код Ужичке Пожеге)*, *Српски дијалектолошки зборник* XIX, 619–746, Београд.
- НИКОЛИЋ М. 1988: Мирослав Николић, О хипокористичима типа Чале, Чала, Чалов, *Први лингвистички научни скуп у спомен на Радосава Бошковића. Радови са научног скупа*. Црногорска академија наука и умјетности, Титоград, 259–265.
- НИКОЛИЋ М. 1991: Мирослав Николић, *Говори србијанског Полимља*, *Српски дијалектолошки зборник* XXXVII, Београд.
- ПЕЦО 1964: Асим Пецо, Говор источне Херцеговине, *Српски дијалектолошки зборник* XIV, Београд.
- ПЕЦО 1978: Асим Пецо, *Преглед српскохрватских дијалеката*, Научна књига, Београд.
- ПЕЦО 1999: Асим Пецо, О неким типовима хипокористика у штокавским говорима, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 28/2, 149–157, Београд.
- ПЕШИКАН 1979: Митар Пешикан, Један општи поглед на црногорске говоре, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXII/1, 149–169, Нови Сад: Матица српска.
- ПИПЕР и др. 2009: Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер, *Јужнословенски језици: Граматичке структуре и функције*, Београдска књига, Београд.
- РАДОВАНОВИЋ 2006: Драгана Радовановић, *Морфолошке особености говора средње Колубаре*, *Српски дијалектолошки зборник* LIII, Београд.
- РЕМЕТИЋ 1985: Слободан Реметић, *Говори централне Шумадије*, *Српски дијалектолошки зборник* XXXI, Београд.
- СТЕВАНОВИЋ 1934: Михаило Стевановић, Источноцрногорски дијалекат, *Јужнословенски филолог* XIII, 1933–1934, Београд.
- СТЕВАНОВИЋ 1986: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнојезичка норма. I*. Научна књига, Београд.
- СТЕВОВИЋ 1969: Игрутин Стевовић, Шумадијски говор у Гружи с освртом на акценте, *Српски дијалектолошки зборник* XVIII, 413–435, Београд.
- СТАНОЈЧИЋ–ПОПОВИЋ ¹¹2008: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматица српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- СИМИЋ 1978: Милорад Симић, Говор села Обади у босанском Подрињу, *Српски дијалектолошки зборник* XXIV, 1–124, Београд.
- СТАНИЋ 1974: Милија Станић, *Ускочки говор I*, *Српски дијалектолошки зборник* XX, Београд.

- СТАНИЋ 1976: Милија Станић, Још о промени именица типа *Раде*, *Наш језик*, XXII/3, 123–125, Београд.
- СТАНИЋ 1977: Милија Станић, Ускочки говор II, *Српски дијалектолошки зборник* XXII, 1–157, Београд.
- СТИЈОВИЋ 1977: Светозар Стијовић, Питање корелације између замене јата и стандардне хипокористичке формације *Пера/Перо* у штокавским говорима, *Научни састанак слависта у Вукове дане 7/1*, Београд, 49–55.
- СТИЈОВИЋ 2007: Рада Стијовић, *Говор Горњих Васојевића*, *Српски дијалектолошки зборник* LIV, 1–312, Београд.
- ТЕШИЋ 1977: Милосав Тешић, *Говор Љештанског*, *Српски дијалектолошки зборник* XXII, 159–328, Београд.
- ЋУПИЋ 1977: Драго Ћупић, *Говор Бјелопавлића*, *Српски дијалектолошки зборник* XXIII, Београд.

*

MARETIĆ ³1963: Tomo Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Jovana B. Jovanović

ON THE INFLECTION OF TWO-SYLLABLE MASCULINE HYPOCORISTIC NAMES ENDING IN -O/-A AND -E IN THE SERBIAN LANGUAGE

In this paper, we will analyze two-syllable masculine hypocoristics with a long accent on the first syllable from a morphological and prosodic perspective, focusing on those that end in -o, -a, or -e in the nominative singular. Special attention will be given to their inflectional patterns in the Serbian language. We will then attempt to examine to what extent the paradigmatic and accentual features of these nouns are territorially conditioned – specifically, to determine in which dialects and individual speech types they follow the first declension pattern (like masculine nouns ending in a consonant), and in which regions they acquire the suffixes of the third declension ending in -a. We will also address the issue of whether the paradigm and accent of certain two-syllable anthroponyms ending in -o and -e might be conditioned by other factors.

Key words: two-syllable hypocoristics, masculine gender, suffixes -o/-a and -e, declension, nouns of the first and third type, Serbian language